

Uwagi o koncepcji programowo-przestrzennej przebudowy dawnego gmachu BUW¹

Stefan Jackowski²

Zgodnie z decyzjami Senatu UW dawny gmach BUW (zwany dalej Starą Biblioteką) został przeznaczony na szeroko rozumiane cele dydaktyczne. Postulowano stworzenie dużego audytorium, sal do zajęć w mniejszych grupach oraz umieszczenie w budynku kawiarni i miejsc do indywidualnej pracy studentów, także przy komputerach.

Podstawowym brakiem konkursu architektonicznego na adaptację Starej Biblioteki ogłoszonego przez SARP (nr 913) na zlecenie UW, było pominięcie w warunkach konkursu kwestii roli jaką ma pełnić ten centralny budynek starego dziedzińca w kontekście funkcjonowania całego centralnego zgrupowania Uniwersytetu. Na konieczność starannego podziału funkcji między budynki przy Starym Dziedzińcu wskazywał *“Raport o zasobach przestrzennych zgrupowania “Centrum” oraz o potrzebach przestrzennych na działalność naukową i dydaktyczną.”*³. Zagadnienie planowania całości zgrupowania zostało podjęte w wyróżnionej pracy nr 007, autorstwa architekta Tadeusza Spychały, o ironio, zdyskwalifikowanej za wyjście poza ramy konkursu!

Przebieg konkursu i toczące się po nim dyskusje zdominowała “sprawa rusztu”, pozostawiając na dalszym planie funkcjonalność rozwiązań. Sąd Konkursowy SARP przyznając projektowi PKZ Zamek III nagrodę przywołał przede wszystkim znakomite wyeksponowanie fragmentu stalowego systemu konstrukcyjnego magazynu; tak komentując słabe strony projektu: **“Niezbyt ciekawa aranżacja sal dydaktycznych z zapleczami obniża walory centralnej partii rekreacyjno-komunikacyjnej.”** Podzielał tę opinię i zwracam uwagę, że właśnie te ostatnie aspekty mają kapitalne znaczenie z punktu widzenia Uniwersytetu.

Pragnę podkreślić, że bez naruszania koncepcji ekspozycji “rusztu” można znacznie poprawić projekt w aspekcie funkcjonalnym: urządzić nowoczesne sale dydaktyczne, i bardzo potrzebne atrakcyjne przestrzenie ogólne, których wygospodarowanie w innych budynkach zgrupowania nie jest możliwe. Postulowane zmiany dotyczą w szczególności:

1. Proporcji przestrzeni sal dydaktycznych do powierzchni ogólnodostępnych;
2. Struktury i wyposażenia sal dydaktycznych;
3. Miejsc indywidualnej pracy dla studentów i stanowisk komputerowych;
4. Powierzchni biurowych.

¹ Uwagi odnoszą się do *Koncepcji programowo-przestrzennej adaptacji i modernizacji budynku dawnej Biblioteki UW* przedstawionej przez zespół PKZ Zamek w kwietniu 2002

² E-adres sjack@mimuw.edu.pl, tel. 5544214.

³ Raport przygotowany przez zespół Senackiej Komisji ds. Organizacji i Rozwoju UW w składzie: St. Bieliń, S. Jackowski (przewodniczący), K. Kiciński, T. Mikocki, J. Węgleński, K. Wrocławski przy współpracy architektów K. Tauszyńskiego i J. Zyzaka. Październik 1998.

Proporcje przestrzeni sal dydaktycznych do powierzchni ogólnodostępnych

Nowoczesna dydaktyka uniwersytecka zakłada wybór zajęć przez studentów. W celu zaprojektowania przestrzeni dydaktycznej trzeba określić przewidywane wielkości grup zajęciowych oraz "współczynnik wymiany" studentów w ciągu dnia. Należy uwzględnić podział czasu między zajęcia a pracę własną studentów, lub po prostu oczekiwanie w "okienkach" między zajęciami. Liczbowe założenia dot. tych parametrów, których w dokumentacji nie podano, muszą mieć istotny wpływ na rozwiązania projektowe.

Należy koniecznie uwzględnić ogólne funkcje Starej Biblioteki. W projekcie nie dostatecznie zadbano o stworzenie warunków studentom oczekującym na zajęcia, także w sąsiednich budynkach. Przewidziano zbyt mało miejsc siedzących w przestrzeniach komunikacyjnych (tylko 44) - z doświadczeń Wydziału MIM wiem, że są bardzo chętnie wykorzystywane przez studentów. Sądzę, że ze względu na wymianę studentów oraz funkcje ogólne dla całego zgrupowania, należy przyjąć, że w Starej Bibliotece może przebywać około 30% więcej osób, niż przewidziano miejsc w salach dydaktycznych.

Proporcje przewidywanej liczby miejsc (oznaczenie LS) w ogólnych pomieszczeniach dydaktycznych (oznaczenie OPD) do powierzchni ogólnodostępnych jest na poszczególnych kondygnacjach następujące (dane przybliżone):

	OPD LS	OPD pow. M ²	BIURA pow. m ²	Pow.ogóln.
Parter	393	360		359
I piętro	429	587		187
II piętro	216	300	200	136
Poddasze	40	50		
RAZEM	1078	1297	200	682

Przestrzeń biurowa na II p. zaprojektowana już po konkursie, miałaby zostać przeznaczona na dziekanat masowego Wydziału Prawa i Administracji (6500 studentów), co wiązałoby się z dużym ruchem interesantów, zakłócających spokój niezbędny do prowadzenia zajęć.

Powyższe proporcje powierzchni są wysoce niezadowolające. Wg klasycznego podręcznika projektowania architektonicznego E. Neuferta w teatrach należy przewidywać 0,8-2,0 m² powierzchni foyer na 1 widza! A przecież grupa przychodząca na spektakl nie zmienia składu w jego trakcie, a widzowie nie muszą odrabiać prac domowych w czasie antraktu.

Niefortunne jest umieszczenie stanowisk komputerowych w hallu głównym, bowiem praktycznie redukują one foyer przed 400 osobową salą audytoryjną do powierzchni korytarza do niej prowadzącego.

Wydaje się, że w budynku przewidziano drastycznie zbyt mało sanitariatów w stosunku do liczby użytkowników; przeszło 2 razy mniej w stosunku do normy wg E. Neuferta dla zakładów pracy, gdzie nie występuje taka nierównomierność obciążenia w czasie jak w budynku dydaktycznym (przerwy)!

Kawiarnia umieszczona w piwnicy ma tylko 46 miejsc; w dodatku umieszczonych w sposób niedostosowany do potrzeb małych grup konsumentów. Faktyczna liczba miejsc może okazać się mniejsza, bowiem budzą wątpliwości wąskie szlaki komunikacyjne w bufecie. W innych projektach konkursowych umieszczono w piwnicy sale konsumpcyjne ze znacznie większą liczbą miejsc i to przy małych stolikach, wykorzystując przestrzeń pod audytorium.

Warto też rozważyć umieszczenie pod świetlikiem przestrzeni ogólnych (klubu pracowniczego?), dla których widok nieba i koron drzew byłby wielką atrakcją.

Struktura i wyposażenie sal dydaktycznych

Z rysunków można sądzić, że w projekcie położono nacisk na umieszczenie w Starej Bibliotece jak największej liczby prostych stanowisk dydaktycznych. Wszystkie sale wyposażono jedynie w krzesła z pulpitemi. Trudno to pogodzić z postulatem dostosowania budynku do potrzeb dydaktycznych XXI w., co jak wynika z opisu było wiodącym założeniem projektu!

Wszystkie sale dydaktyczne powinny być wyposażone w ekrany oraz zwieszane z sufitu, instalacje do umieszczenia rzutników oraz podłączenia sieciowe ze stolika prowadzącego. Niektóre sale dydaktyczne powinny zostać wyposażone w możliwość podłączenia przenośnego komputera (do sieci komputerowej i elektrycznej) przy każdym miejscu dla studentów. Wyposażenie meblowe sal powinno być także zróżnicowane; od krzesel z pulpitemi do stolików umożliwiających zmianę konfiguracji z "klasowej" na "konferencyjną".

Nasylenie sal infrastrukturą informatyczną może utrudniać ich dzielenie ruchomymi ściankami, czemu projektanci poświęcili wiele uwagi. Moim zdaniem nie jest to funkcja potrzebna wobec zróżnicowania wielkości sal, a kosztowna w budowie i kłopotliwa w eksploatacji. Podzielne sale nie zapewniają dobrej widoczności z tylnych rzędów oraz boku z powodu wyciętego w nich szybu windowego.

Nie umiem się domyślić, co projektanci mieli na uwadze proponując urządzenie w narożnych gabinetach "stanowisk internetowych dla prowadzącego". Sposób wykorzystania czterech gabinetów umieszczonych przy narożnikach głównej fasady budynku uważam za jedną z najsłabszych stron projektu. Proponuję przeznaczyć je na małe sale konferencyjne czy konsultacyjne, których bardzo brak w budynkach przy starym dziedzińcu. Proponuję umieścić w dawnej czytelnicy głównej sale do indywidualnej pracy z komputerem i bez, przywrócić jej oryginalny wystrój (regaly) i umieścić w niej wejścia do małych salek konferencyjnych; podobne rozwiązanie przenieść na II piętro.

Mało funkcjonalne są zaprojektowane na I piętrze (rys. 04) 25 osobowe sale oraz 20 osobowe sale na poddaszu: złe jest oświetlenie i niekorzystna lokalizacja stanowiska prowadzącego. Proponowane urządzenie sali na I p. po stronie południowej wymaga usunięcia zapewne zabytkowej antresoli, będącej niewątpliwym "świadkiem historii."

Miejsca indywidualnej pracy dla studentów i stanowiska komputerowe

W Starej Bibliotece trzeba koniecznie stworzyć warunki do pracy indywidualnej w "okienkach" między zajęciami. Według cytowanego podręcznika E. Neuferta miejsca indywidualnej pracy powinny być przewidziane dla 10-15% studentów. Tę rolę pełniła czytelnia dawnej BUW. W pozostałych budynkach przy dziedzińcu centralnym w zasadzie brak jest takich przestrzeni, a ze względu na charakter tych budynków trudno sobie wyobrazić ich wygospodarowanie.

W Starej Bibliotece należałoby zainstalować jak najwięcej stanowisk stwarzających możliwość pracy z komputerem: zarówno w salach dydaktycznych jak też do pracy indywidualnej. Powinny być one wyposażone w komputery stacjonarne lub możliwość podłączenia komputera przenośnego (tzw. notebook'a). Uważam, że należałoby stworzyć w Starej Bibliotece ok. 100 stanowisk do indywidualnej pracy z możliwością użytkowania komputera stacjonarnego lub przenośnego. Jak wspomniałem wyżej, proponuję, przeznaczenie "starej czytelnicy" na I p oraz sali umieszczonej bezpośrednio nad nią na II piętrze na sale pracy indywidualnej wyposażone w infrastrukturę informatyczną.

W projekcie przewidziano tylko 30 stanowisk indywidualnej pracy przy komputerze, umieszczając je w dodatku w hallu głównym, co jest niekorzystne ze względu na warunki pracy (przewiew, zimna posadzka, duży ruch osób wchodzących i wychodzących); dla niektórych stanowisk przewidziano zbyt mało miejsca.

Przy zwiększeniu nasycenia technologią informatyczną należy przewidzieć gdzie umieszczone zostaną serwery i urządzenia sieciowe. Kwestie zaplecza technicznego systemów komputerowych wymagają rozwiązania w skali całego starego dziedzińca, bo wyodrębnianie miejsca w każdym budynku jest nieekonomiczne.

Powierzchnie biurowe

Funkcje biurowe zaprojektowane na II p. "starej części", nie były przewidziane ani w dokumentach programowych Senatu, ani nie były wymienione w warunkach konkursu. Podobno przewiduje się umieszczenie tam dziekanatu Wydziału Prawa i Administracji., obsługującego masowego klienta (ok. 6500 studentów). Przestrzeń biurowa została wygospodarowana przez re-aranżację części powierzchni przewidzianej w projekcie konkursowym na dydaktykę.

Wprowadzenie funkcji biurowych godzi w podstawowe założenie adaptacji, którym było zachowanie historycznych podziałów części frontowej Starej Biblioteki i zachowanie ich historycznego wystroju. Za szczególnie wątpliwe uważam umieszczenie pomieszczeń socjalnych dla pracowników dziekanatu i archiwum we frontowej części gmachu; we wspomnianych wcześniej narożnych pomieszczeniach o najpiękniejszym widoku z okien! Pod toaletami dziekanatu znajdują się sale dydaktyczne; co nie wydaje się fortunnym rozwiązaniem.

Dodam, że połączenie funkcji biurowej i dydaktycznej może powodować trudności w zarządzaniu budynkiem związane z co najmniej dwoma ośrodkami decyzyjnymi i finansującymi (centrala i wydział) oraz czasem pracy (budynek dydaktyczny powinien funkcjonować co najmniej w godz. 8-20).

Dziekanat WPA pracuje obecnie w bardzo trudnych warunkach, jednak w ramach zasobów zgrupowania "Centrum" można znacznie skuteczniej je poprawić, bez wprowadzania kolizji funkcji. W omawianym projekcie adaptacji Starej Biblioteki na biura została przeznaczona powierzchnia 204 m² a powierzchnia hallu przed dziekanatem miałaby tylko 46 m² wąskiej galerii! Zbliżoną powierzchnię biurową można wygospodarować na parterze sąsiadującego z WPA budynku d. CIUW: np. pomieszczenia: (numeracja wg rysunków arch. J. Zyzaka z lipca 1998): AB 1021, AB 1022, AB 1031, AB 1032, AB 1041, AB 1042, AB 1050 o łącznej powierzchni ok. 185 m² z przylegającą powierzchnią hallu ok. 140 m²! Istnieje możliwość dołączenia do dziekanatu WPA dalszych pomieszczeń na parterze d. CIUW (np. AB 1100 o pow. 44 m²). Obecnie w tych pomieszczeniach znajdują się głównie pracownie komputerowe, które świetnie mogłyby zostać usytuowane w dawnym gmachu BUW, w pomieszczeniach przeznaczonych na dziekanat, bez potrzeby stawiania ścianek działowych w oryginalnych Szyllerowskich wnętrzach!. Zapewne byłoby możliwe znalezienie pomieszczeń na archiwum WPA w piwnicach gmachu dawnego CIUW.

Uwagi ogólne o opisie “Koncepcji programowo-przestrzennej...”

Omawiana “Koncepcja programowo przestrzenna...” nie zawiera bardzo wielu elementów, które powinny mieć wpływ na decyzje inwestora o realizacji projektu. Niestety sformułowanie Autorów projektu, zawarte na str.3 opisu koncepcji; *“Celem powyższej koncepcji jest przeobrażenie dawnej biblioteki w budynek “inteligentny”, o najnowocześniejszym wyposażeniu technicznym i dydaktycznym, w którym dawna idea biblioteki – forum studenckiego zaistnieje w nowej multimedialnej formule XXI wieku.”* nie znajduje odbicia w rysunkach towarzyszących opisowi. Mam nadzieję, że przedstawione przeze mnie propozycje zbliżą projekt do deklarowanych zamiarów.

Opis wydaje się miejscami wewnątrznie sprzeczny: z jednej strony przewiduje podział historycznych pomieszczeń 2 piętra na biura (str.5), z drugiej (str.9) odtworzenie historycznego wystroju sal 2 piętra!

Dla wyrobienia poglądu jak Autorzy wyobrażają sobie obiekt po przebudowie potrzebny jest bardziej jednoznaczny opis rozwiązań architektonicznych i wnętrzarskich, zastosowanych materiałów, detali, z przedstawieniem wizualizacji włącznie. Wizualizacje przedstawione w konkursie były dość skąpe.

Do całościowej oceny wizji projektantów przydałyby się dokładniejsze omówienie kwestii technicznych, a szczególnie opis systemu konstrukcyjnego nowej części budynku. Brak również opisów systemów wentylacji, klimatyzacji i ogrzewania, oświetlenia i informacji o planowanych sposobach rozproszczenia instalacji..

Propozycje szczegółowych zmian w rysunkach

Poniżej przedstawiam propozycje pewnych szczegółowych zmian, które powinny poprawić funkcjonalność gmachu. Propozycje są uporządkowane wg numeracji rysunków w projekcie. Komentowanie rysunków bardzo utrudnia brak numeracji pomieszczeń. Najważniejsze uwagi wyróżnione są **tlustą czcionką**.

Rys. 02 Parter

1. Wprowadzić drzwi między hall wejściowy (35 m²) a hall (75 m²).
2. **Zrezygnować z centralnie położonych “stanowisk internetowych, pozostawiając stanowiska pod ścianami dla stojących użytkowników.**
3. **Zmienić usytuowanie krzeseł w audytorium, tak aby ze skrajnych miejsc poprawić widoczność na ekran i tablicę.** Wprowadzić w audytorium tzw. kabinę kontrolną.
4. **Wyeliminować widoczność klatki ewakuacyjnej z audytorium przez szklaną ścianę. Żaluzje będą zawsze zamknięte!**

Rys. 03 i 04. I piętro

1. W sali d. czytelní głównej urządzić miejsca indywidualnej pracy z komputerem i przywrócić oryginalne regały.
2. Przylegające do d. głównej czytelní dwa gabinety odgrodzić ścianą od przylegających od wschodu sal dydaktycznych i urządzić w nich salę do pracy w małych grupach (zebrania, konsultacje itp.), dostępne z d. czytelní głównej.
3. Zrezygnować z wariantu małych sal dydaktycznych (25 os.) wg rysunku 04. Rozważyć umieszczenie dodatkowych sanitariatów. w tym pionie, lub po drugiej stronie klatki schodowej, w nowej części.
4. Poszerzyć hall (90 m²) do szerokości ok. 7 m (szerokość hallu 80 m²). Poprawi się w ten sposób geometrię hallu i przyległych sal dydaktycznych oraz stworzy możliwość większej liczby miejsc siedzących dla oczekujących.
5. Zrezygnować z przesuwnych ścian działowych, pozostawiając po trzy sale po każdej stronie. W każdym razie nie wprowadzać podziału na trzy sale, co najwyżej na dwie.

Rys. 05 i 06. II piętro

1. Zrezygnować z umieszczenia biur i przywrócić historyczny podział pomieszczeń tzn. taki jak na I piętrze i wprowadzić podobne funkcje. Przeznaczyć dwie sale dydaktyczne na stanowiska wymagające większej powierzchni na osobę (wyposażonych w stoły, komputery itp.)
2. Uwaga analogiczna jak uwagi 4-5 do rys. 03 i 04.

Rys. 07 Poddasze

1. Zrezygnować z 2 spośród 4 klatek schodowych prowadzących na poddasze (jeśli nie zostanie rozszerzona funkcja poddasza).
2. Rozważyć umieszczenie powierzchni socjalnej (nawet klubu) na poddaszu; podobnie jak to się często robi w domach towarowych, gdzie restauracje umieszcza się na najwyższej kondygnacji (ułatwione rozwiązania wentylacji.).

Rys. 09 Piwnice – I

1. Magazyn sprzętu dyd. (171 m²) przeznaczyć częściowo na stoliki kawiarni.

Rys. 10 Piwnice – II

1. Zmniejszyć powierzchnię barku (zaplecza 67,3 m²) w stosunku do sali konsumpcyjnej (73,7 m²). Przejście między blatem barku a miejscami dla konsumentów jest zbyt wąskie.